

MUQAYESEKERDIŞÊ KITABANÊ DERSAN YÊ KIRMANCKÎ (ZAZAKÎ) YÊ SINIFA PANCINE HETÊ ZAYENDA KOMELKÎ (GENDER) RA

Ronya İLBASMIŞ¹

KILMNUS

Perwerdeyê bi zıwanê dayîke seba her netewe, seba ke azê bîni zıwanê xo bimusê û kulturê netewe bêro dewam kerdene, çayêko zaf muhîm û xorî de yo. Her netewe perwerdeyê bi zıwanê dayîke ser o bi taybetî xebitîyeno û programê perwerdeyê zıwanê dayîke hadire keno. Programê musnayîşê zıwanê dayîke de materyalê tewr muhîmî, kitabê dersan ê. Coka ganî kitabê dersan hetê senîniye ra hewceyan biyarê ca û qîmbîyaye bibê. 2012î ra heta nika dersê kurdî wendegehan de sey dersê weçîniyê yenê dayîş. A serre ra tepîya seba dera Kirmanckî ya sinifa pancine de hetê Wezaretê Perwerdeyî Milî (M.E.B.) ra di kitabê dersan dîyayê hadire kerdene. Na meqaleye de ma waşt ke her di kitaban hetê zayenda komelkî ra bidê pê ver û pêşniyazanê xo binusê. Goreyê netîceyî, her di kitaban de figurê cinî û camêrdan ê yê ke ameyê şuxulnayîş, goreyê seyyewbînan nêbiyayîşê zayenda komelkî ameyê awankerdiş.

Kîlîçekuyî: Kirmanckî, Kitabê dersê Kirmanckî, Zayenda komelkî, Perwerde, Perwerdeya kirmanckî.

Beşinci Sınıf Zazaca Ders Kitaplarının Toplumsal Cinsiyet (Gender) Bağlamında İncelenmesi

ÖZ

Anadilde eğitim ulusların kendi anadillerini gelecek nesillere aktarabilmesinde ve kültürün devam etmesinde önemli bir yere sahiptir. Her millet anadilde eğitim üzerinde hassasiyetle çalışır ve anadilde eğitim programını hazırlar. Anadilde eğitim programının işlenmesinde en önemli materyal ders kitaplarıdır. Bu nedenle hazırlanan ders kitaplarının öğrencilerin gelişim seviyelerine uygun ve yeterli düzeyde olması önemlidir. 2012 yılından bu yana ortaokullarda Kürtçe seçmeli ders olarak verilmeye başlanmıştır. O tarihten bu yana Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 5. Sınıf Zazaca derslerinde okutulmak üzere iki ders kitabı hazırlanmıştır. Bu çalışmada, Zazaca derslerinde kullanılmakta olan bu iki ders kitabının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından karşılaştırılmalı analizi yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçta göre her iki ders kitabı da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini güçlendirecek tarzda hazırlanmıştır.

1 Kürt Dili ve Kültürü Yüksek Lisans Mezunı, ronyabewran@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8932-8154>

Article Type/Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 10.10.2020

Accepted / Makale Kabul Tarihi: 03.12.2020

Doi: 10.35859/jms.2020.808740

Anahtar Kelimeler: Zazaca, Zazaca ders kitapları, toplumsal cinsiyet, eğitim, zazaca eğitim.

Gender Analysis of Fifth Grade Zaza Language Books

ABSTRACT

Education in mother tongue has an important place for nations to pass on their mother tongue to future generations and for the continuation of the culture. Every nation works sensitively to prepares education programs in mother tongue. The most important material in the implementation of the education program in mother tongue are textbooks. For this reason, it is crucial that the prepared textbooks are appropriate and sufficient for the development levels of the students. Since 2012, Kurdish language has been offered to the students of the secondary schools as an elective course. Since then, two textbooks have been prepared by the Ministry of National Education to teach Zaza language in 5th grade. In this study, we compare these two textbooks used in Zaza lessons in terms of social gender equality. The results show that both textbooks were prepared in a way to strengthen social gender inequality.

Keywords: Zazaki, Zazaki textbooks, Gender, Education, Education in Zazaki

Destpêk

Mefhûmê zayende (sex), hetê bîyolojîk ra cinîbîyayîş û camêrdîyayîşî, yanî makîbîyayîş û nerîbîyayîşê leşî pênas kena. Goreyê cîgêrayîşê Kirkanî (2020: 144) gender xususen seba zayenda komelkî yena şuxulnayene. Ma do zî seba genderî zayenda komelkî bişuxulnê. Cinîbîyayîş û camêrdîyayîş tena bi azayê zayende ya girêdaye nîyê. Merdimêk azayê xo yê zayendî vîndî bikero zayenda ci zî vîndî nêbena û zayenda ci nêvurîyena. Coka tena zayenda bîyolojîke nêşkena zayendî pênas bikera (Başar, 2014: 247). Zayenda komelkî yanî gender zî cîyakerdişê goreyê tewgeran û zayendan a û rol û berpirsiyarîyê cinî û camêrdan gêna xo mîyan, malbatî mîyan de zil dana û goreyê mekan û zemanî toşe gêna (Aktaş, 2011: 52). Zayenda komelkî (gender) cînsiyetê bîyolojîk ra cîya vateyêkî hewênena. Qeçekî verêr malbatî mîyan de musenê ke kênekîbîyayîş û lajêkbîyayîş çî yo û no zî rayîrî akeno ke rolê zayendiye bêrê awankerdiş (Asan, 2010: 65). Rolê ke cinîyan ra û camêrdan ra yenê pawitiş goreyê her komelî, zayenda bîyolojîk ra ata goreyê vateyê binê cinîbîyayîş û camêrdîyayîşî yanî goreyê zayenda komelkî ameyê awankerdiş. Her komel rol û berpirsiyarîyanê cinî û camêrdan goreyê taybetmendîyanê xo awan keno. Merdimêk, bi hawayêko kulturê komelî dir girêdaye makîbîyayîş û nerîbîyayîşî ra vejîyeno û beno cinî û camêrd. Zayenda komelkî, merdiman hetê psîko-sosyalî ra erjnenno û înan sey cinî û camêrdî pênas keno (Dökmen, 2004: 38). Rol û berpirsiyarîyê ke hetê komelî ra seba cinî û camêrdan ameyê dayîş zayenda komelkî awan kenê. Rolê ke zayendî ser o yenê barkerdiş, bîyolojî ra eleqedar nîyê la bi rayîr û qaydeyê komelî dir girêdaye yê û amancê zayenda bîyolojîke no yo ke nê rolan bido dewamkerdiş. Nê rayîr û qaydeyê komelî, musayîşê binhişmendî yê ke prosesê komelbîyayîşî de verêr malbatî mîyan de û dima zî perwerdeyî mîyan de xurt benê û resenê azê bînan. Sîstemê pederşahî de remz û nişaneyê ke cinîyan pênas kenê hetê cinîyan ra nêameyê ronayene. Seba ke hem cîhanê prîmîtif û hem zî cîhanê şaristanî

cîhanê camêrdan o, fikrê ke cinîyan ser o ameyê awankerdiş zî sereyê camêrdan ra vejîyayê (Millett, 2011: 83).

Goreyê îdeolojîyê zayendperestî cinîbîyayîş; her qadê komelî de pênasibîyayîşê goreyê camêrdî yo. Cinîbîyayîş no yo ke, ganî têwgêrê ke aîdê camêrdî yê nîrê nîşandayîş, ganî hîs û fikirî goreyê camêrdî bêrê awankerdiş. Goreyê îdeolojîyê zayendperestî ganî cinî pasîf bê, ganî hestîyar û zerîzîz bê ke aqilê xo hendê hîsanê xo nêşuxulnê. Bêçare bê û muhtacê camêrdî bê. Sînorê cinîyan mayebîyayîş û cinîya yew camêrdî bîyayîş o. Perwerdeyo ke cinîyan rê do bêro dayîş bi şertê ke do nê sînoran îxlal nêkero hetê komelî ra yeno qebulkerdiş (Helvacioğlu, 1996: 13). Coka hetê zayenda komelkî ra û hetê zayendperestîye ra cigêrayîşê dezgehanê perwerdeyî û taybetî zî cigêrayîşê kitabanê dersan zaf muhîm û hewce yo.

Sîstemê perwerdeyî de hem bi rayîranê prosesê zanayîşî ke wendegehan de yenê pêşkêş kerdene, hem zî bi kulturê ke wendegehan de yeno musnayîş, hukmê zayendperestî, rayîr û qaydeyê komelî reyna yenê xurtkerdiş (Özaydınlık, 2014: 106).

Tirkîya de awanîya komelî bandoreya camêrdî ser o ya û no hawa elbet sîstemê perwerdeyî ser o zî tesîrê xo viraşto. Rolê ke komelî cinî û camêrdan ser o bar kerdê verdîbistanî ra heta peynîye dewam kenê û çeçekî seyyewbînan nêbîyayîşê nê rolan fehm nêkenê. Awanîya malbatî û komelî patriyarkal o û sîstemê perwerdeyî zî nê sîstemê patriyarkal dano xurt kerdene. Erj û rolê ke malbatî mîyan de çeçan ser o yenê barkerdiş, wendegehan de zî yenê dewam kerdene. Rolê ke kênek û lajekan ra yenê pawitiş, verêr malbatî mîyan de bi hawayêko nimite yan zî bi hawayêko eşkere yenê waştîş (Tan, 2000: 23). Wendegehan de bi rayîrê mamostayan, kitabanê dersan û bi rayîrê mufredatî seyyewbînan nêbîyayîşê zayenda komelkî yeno xurt kerdene (Sayılan, 2012: 49). No problemo seyyewbînan nêbîyayîşê zayenda komelkî her qademeyê perwerdeyî de dewam keno û coka seyyebînan nêbîyayîşê zayendan sey tewirê tewr dîyarker û eşkere yo. Dezgehê perwerdeyî zî reyna seyyewbînî nêbîyayîşê zayenda komelkî xurt kenê û tewr newe ra awan zî kenê. Wendegehan de erj û rolê patriyarkal û camêrdperestî wendekaran rê yenê musyayîş (Asan, 2010: 66). Kitabê dersan bi hawayêko eşkere yan zî bi hawayêko nimite û mîyanî têwgêrê ke hetê komelî ra ameyê qebûl kerdene, urf û adet û toreyan, mît û vatîşan neql kenê û fonksiyonê xo yê komelkî anê ca. Bi nê fonksiyonanê xo kitabê dersan seba pawitişê sîstemê komelî û dewamkerdişê erjanê komelî rolêka gird gênê xo milî ser.

Tirkîya de plankerdişê perwerdeyî ra heta amanc û muhtewaya programanê perwerdeyî, heme materyalê hetkar û pedagojîk ra heta kitabanê dersan, heme çiyê perwerdeyî hetê Wezaretê Perwerdeyî ra û bin kontrolê Wezaretê Perwerdeyî de yenê hadirekerdiş. Seba perwerdeyê zîwanê kirmanckî yê sinifa pancine heta ewro di kitabî hetê Wezaretê Perwerdeyî ra ameyê hadire kerdene. Nê kitaban ra yew serra 2012î de, o bîn serra 2017î de ameyo weşanayene.

Tirkîyaye de heta verê çend serran zî wendegehan de dersê bi zîwanê kurdkî çin bî. Qeçekî perwerdeyî bi zîwanê xo yê dayîkê nêvînê problemê pedagojîkî vejîyenê meydan û wendekarî dersan de ser nêkewnê. Coka ma gore problemê perwerdeyê bi zîwanê dayîke, hetê xo yê siyasî ra ata, ganî bi hawayêko pedagojîk bêro erjnayîş û çareserkerdiş.

Di kitabê musnayîşî yê kirmanckî ke ma înan ser o xebitîyayî, seba wendekaranê sinifa pancine ameyê hadirekerdiş. Kitabo yewin “KURDÎ 5 Zazakî” serra 2015î de ameyo hadire kerdene. Seba ke no kitab serra 2015î de ameyo weşanayene, ma do nê kitabî sey “kitabo yewin” qeubol bikerê û “kitabo yewin” ra qesdê ma no kitab o.

Kitabo dîyin “MEKTEBO MÎYANÎN ZAZAKÎ KITABÊ MUSNAYÎŞÎ” yo ke serra 2017î de ameyo weşanayene. Seba ke no kitab serra 2017î de ameyo weşanayene, ma do nê kitabî sey “kitabo dîyin” qeubol bikerê û “kitabo dîyin” ra qesdê ma no yo.

Sey heme dersanê zîwanan seba dursa zîwanê Kirmanckî zî materyalo ke derse de tewr vêşî yeno şuxulnayîş kitabê dersan ê û coka zî tekstê ke nê kitaban mîyan de yê zaf muhîmî yê. Eke tekstê kitabane dersan bi hawayêko raştameye û bêzanayîş bêre weçînayîş û cadayîş, o çax beno ke amancê xo ra dûrî bikewê û ser nêkewê.

Kitabê dersan ê tesîrdarî, wendekaran û perwerdeyî ser o feyde virazenê. Nê feydeyî wina yenê rêzkerdiş: Karê musnayîşî ke zafane bi rayîrê pêşkêşî yeno viraştîş, bi materyal û elemananê dîyayîşkî destek kenê û karê musnayîşî xurt kenê. Prosesê derse de hem seba wendekaran û hem zî seba mamostayan fersend akenê ke wendekar û mamostayî bieşkê reyna ageyrê babet û malumatan û bi no hawa wendekarî bieşkê zanayîşanê xo tetbîq bikerê. Bi rayîrê falîyetan fersend danê ke wendekarî bi hawayêko keyfweşî babetan bimusê. Fersend danê wendekaran ke wendekarî bieşkê xo bi xo bi hawayêko xoser zî bişuxulîyê. Fersend danê wendekaran ke wendekaran de fikirîyayîşo rexneyên awan bibo. Meraqê wendekaran vêşî kenê. Wendekaran teşwîqê xebitîyayîşî kenê (Kalıpcı, 2008: 31).

Kitabo dîyin de o yo ke ma tede cigêrayîşê xo yê zayenda komelkî kerd, lajekî palkursîyan ser o roşenê û cinî zî erdo roşenê yan zî pay ra vinderde yê. No kitab seba qeçê 9-10 serreyan ameyo hadire kerdene û qeçê ke nê serran de yê hîna hunerê fikirîyayîşê razberî qezenç nêkerdê û coka zanayîşê ke malbatî ra yan zî wendegehî ra gênê sey zanayîşê raşt û mutleq qeubol kenê û no zanayîş hişmendîyê înan de ronîşeno. Zayendperestî nê kitabî de hem bi hawayêko dîyayîşkî û hem zî bi estanîk û vateyê verênan ameyo dayîş.

Kitabo dîyin de rîpelê 44. de malbatêk odeyî de ronîşte yê û sohbet kenê, maya qeçekan înan ra dûrî ronîşte ya û goşdarîyê înan kena, a nêdekewna sohbetî mîyan. Kulturê ma de veyvan rê rolêk ameyo dayîş ke ganî sistemê perwerdeyî cehd bikerdayêne ke nê musayîşî bişiknayêne, veyvî malbatî ra dûrî ronîşenê û eyb o

ke ê bi girdan ra, bi kal û pîran ra bikewê sohbetî mîyan. Nê mesajê ke bi hawayêko mîyanî (nimite) qeçan rê ameyê şirawitiş, hişmediyê înan de ca gênê û têwgêr û fikirayîşê înan ser o tesîr kenê. Bi nê hawayî seyyewbînan nêbiyayîşê zayenda komelkî yeno pawitiş û neqlkerdiş. Nê kitabî de zî no rolê komelî nêameyo şiknayîş, ameyo dewamkerdiş û xurtkerdiş.

Şekil 1: Malbatêk sohbet keno la maya qeçekan înan ra dûrî ronîşte ya.

Rîpelê 103î yê kitabê dîyînî de qîsmê “EDEB U ADAB” de sûreyêk ameya dayîş. “Dadi, babi u merdîmanê xu rê holi bikerên. (Enfal-75)” Na sûre ser o resimêkî ameyo xêzkerdiş. Nê resimî de camêrd palkursî ser o ronîşte yo û cinî zî payan ser o vînderde ya. Sey ke ma vat, qeçê mabeynê 9-10 serran de yê hîna hunerê fikirîyayîşê razberî qezenç nêkerdê û coka zanayîşê ke malbatî ra yan zî wendegehî ra gênê sey zanayîşê raşt û mutleq qebul kenê. Qeçî do nê resimî ra fehîm bikerê ke ganî camêrdî ronîşê û cinî zî payî ra vînderê. Kitabê dîyînî de her tîm cinî kulînde de yê û şamî û werdişî virazenê (Varol ûêb., 2017: 114). No zî hişmendiyê qeçan de musayîşêkî negatîf û zayendperest virazeno.

Unîteya yewine ya kitabê dîyînî de lezvatokî ameyê dayîş. Nê lezvatokî wîna yê:

“Cayê camerdî cor dî beno.

Cayê cahilî cêr dî beno.

Vatoğ va, vateyanê verinan veramedên.

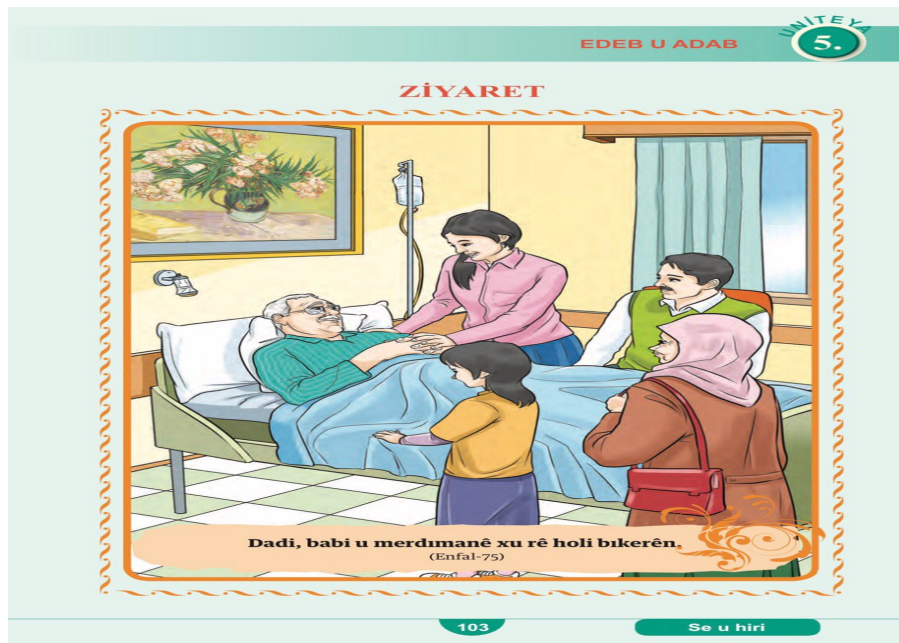
Verinan va, wa vatoği vateyanê ma vacî” (Kd, 16).

Nê lezvatokê ke tîya de ameyê dayîş, hêmayanê zayenda komelkî hewênênê û na xebata ma de ameyî rexnekerdiş. Çünke nê lezvatokan de camerdî sey cînsê berzî ameyê dayîş û hetê rolanê komelkî ra cayêko berz dayeyo camêrdan. No zî wendekaran ser o tesîrê xo do virazo û wendekarê lajekî do xo wendekaranê

kênekan ra berz bivînê. Bi nê hawayî cîyakerdişê zayendan yeno xurtkerdiş (Helvacioğlu, 1996: 159).

Unîteya hîrêyîne ya kitabê dîyinî de Hesên dersa matematîkî ra, Usman dersa sporî ra, Heyder dersa fenî ra hes kenê labelê Elîf dersa muzîkî ra, Fatma dersa dînî ra û Şeyma dersa resimî ra hes kenê (Kd, 53). Dîyar o ke nê kitabî de elemanê zayendperestî estê û rolê kênekan ê yê ke komelî dîyar kerdê nê kitabî de zî ameyê xurt kerdene. Gureyî goreyê zayendperestîye ameyê barkerdiş. Nê kitabî de rolê zayendan newe ra ameyê awankerdiş û sîstemo camêrdperest nê kitabî de ameyo awan kerdene û xurt kerdene. Eleman û resimê ke nê kitabî de ameyê şuxulnayiş, zayenda komelkî danê dewam kerdene.

Unîteya pancine de resimêk ameyo xêzkerdiş. Nê resimî de kalêk nêweş o û cayî mîyan de dergbîyaye yo. Ey het de di cinî, yew camêrd û yew qeç estê. Camêrd kêlekê kalî de kursî ser o ronîşte yo û cinîya ciwan û cinîya pîr pay ra vinderde yê. Nê resimî rolê cinîyan ê yê ke komelî înan ser o bar kerdê girewto xo mîyan û no resim seyyewbînan nêbîyayîşê zayenda komelkî xurt keno (Kd, 103).

Şekil 2: Camêrd palkursî ser o ronîşte yo û cinîya ciwan û cinîya pîr pay ra vinderde yê.

Kitabê dîyinî de tena cinî kulinde de şamî (werd) virazena û firaqan şuwena. Nê rolê ke komelî milê cinîyan ser o bar kerdo nê kitabî de zî ameyê şuxulnayene. Kêneka qeç zî seba ke nê rolî qeçkeyî ra bigîro cinîya kulinde het de ameya resimkerdiş. No rol maye ra ravêreno kêneke. Unîteya şeşin de nimûneyêk wina esta (Kd, 114).

UNITEYA
6. QISIMÊ DIYIN • WER U ŞIMITIŞ

Ç Goştari bikerên u bîwanên

Gulizar: Dayê tî se kena?
Dadi: Ez wer pocena.
Gulizar: Tî çita pocena?
Dadi: Ez mastuwa, zerbet u xoşaw virazena.
Gulizar: Tî mastuwa pê çitayî virazena?
Dadi: Ez pê rîz, du u run virazena.
Gulizar: Tî mastuwa seni virazena?
Dadi: Ez verco du girênena, dima rîz kena miyan. Heta hest bo ez pocena. Peyni dî zi run kena ser.
Gulizar: Emşo şamiya ma weş a. Ez mastuwa ra zaf hes kena.

Se u çaryes 114

Şekil 3: Cinî kulinde de şamî virazena û kênek zî aye het de nê rolî gêna.

Unîteya hewtine ya kitabê yewinî de rîpelê 104. de çar kayî ameyê resimkerdiş. Nê kayî; nimitik, lenglengo, çûnçûwa û xare yê. Resiman de aseno ke kayê nimitikî lajekî û kênekî yewbînan reyde kay kenê, kayê lenglengoyî tena kênekî kay kenê û kayê çûnçûwa û xareyî zî tena lajekî kay kenê.

Unîteya hewtine ya kitabê diyinî de rîpelê 124. de resimêk ameyo xêzkerdiş û nê resimî de hîrê kênekî lengleng kay kenê. Dîyar o ke kayî her di kitabên de goreyê rolê komelkî, zayenda komelkî ameyê resim kerdene. Rolê ke komel qeçekeyî ra kaykerdiş de însanan ser o bar keno nê di kitabên de ameyê dewamkerdiş û bi nê dewamkerdiş ameyê xurtkerdiş.

Beşê “Dêki” yê unîteya hewtine ya kitabê dîyinî de çend çibenokî ameyê persayîş. Nê çibenokan ra yew wina ya: “Azan vendeno nîmac nêkeno, cini geno mare nêkeno” (Kd, 130). No çibenok vatişêko zayendperest yanî camêrdperest hewêneno û ney zî bi hawayêko zaf eşkere keno. Nê çibenokî de mesajo zayendperest nimate nîyo. Zaf muhtemel o ke hişê qeçekan de bêro viraştîş ke camêrdî cinîyan gênê û heqê cinîyan çin o ke camêrdan bigîrê. Camêrdî gênê û cinî nêşkenê vajê ney. Rolê komelî ke cinî nêşkenê vajê nê û camêrdî cinîyan gênê, bi nê çibenokî binhişmendîya qeçekan de awan beno. Kitabê dîyinî de zîwanêko zayendperest ameyo şuxulnayîş.

Her di kitabânê dersan de metnan mîyan de û resiman de cinî û camêrdî bi çî nisbetî ameyê dîyene Tablo 1. de ameyo dîyarkerdiş:

Tablo 1: Metin û resiman de nîsbetê asayîş û qiseykerdişê cinî û camêrdan

Kurdî 5 Zazakî		Mektebo Miyanin Zazaki Kitabê Musnayîşi	
Kênekî	Lajekî	Kênekî	Lajekî
55	106	95	124

Kitabê yewinî de 55 nîgarê (figür) cinîyan û 106 nîgarê camêrdan ameyê resimkerdiş. Kitabê dîyinî de 95 nîgarê cinîyan û 124 nîgarê camêrdan ameyê resimkerdiş. Kitabê dîyinî de hûmarê cinîyan zî camêrdan zî goreyê kitabê yewinî hîna vêşî yê labelê her di kitaban de zî hûmarê camêrdan hûmaranê cinîyan ra vêşêrî yê.

Her di kitabânê dersan de goreyê zayendîyî vilabîyayîşê gure û meslekan Tabloyê 2. de ameyo dîyarkerdiş:

Tablo 2: Goreyê zayend resîm û metnan de vilabîyayîşê gure û meslekan

Kurdî 5 Zazakî		Mektebo Miyanin Zazaki Kitabê Musnayîşi	
Kênekî	Lajekî	Kênekî	Lajekî
Wendekar	Wendekar	Wendekar	Wendekar
Hemşîra	Berber	Keyver	Mamoste
Doktor	Doktor	Mamosta	Citkar
	Nanpewj	Doktor	Şiwane
	Wetayê dêsan	Mîmar	Deyîrbaz
	Gîşekar		Nanpewj
	Deyîrbaz		Mişag
	Pêşkêşkarê sîrkî		Asinger
			Solderz
			Necar
3	8	5	10

Her di kitaban de gure û meslekî goreyê cinî û camêrdan ameyî cîgêrayîş. Sey netîce vejîya orte ke kitabê yewinî de cinî 3 gureyê cîyayî kenê labelê camêrdî 8 meslekê cîyayî kenê. Kitabê dîyînî de cinî 5 gureyê cîyayî kenê labelê camêrdî 10 meslekê cîyayî kenê.

Her di kitabanê dersan de zayendîyo ke beşê keyeyî mîyan de aseno Tablo 3. de ameyo diyarkerdiş:

Tablo 3: Her di kitabânê dersan de zayenda komelkî ya ke beşê keyeyî mîyan de asena

	Mektebo Miyanin Zazaki			
	Kurdî 5 Zazakî		Kıtabê Musnayîşi	
	Kênekî	Lajekî	Kênekî	Lajekî
Şamî pewtiş	–	–	+	–
Debara keyeyî	+	+	+	+
Spor kerdiş	+	+	+	+
Bîsiklet, erebe ramitiş	–	+	-	+
Mûnayene	–	–	+	–
Perwerde girewtiş	+	+	+	+

Zayenda ke beşê keyeyî mîyan de asena seba her di cînsan, her di kitabânê dersan de seyyewbînan nîyo. Kitabê yewinî de pewtişê şamî seba her di cînsan zî nêaseno, labelê kitabê dîyinî de cinî şamî pewjenê û camêrdî nêpewjenê. Kitabê yewin de kênekê ke bîsiklet yan zî erebe ramenê nêasenê labelê lajekî bîsiklet û erebe ramenê. Kitabê dîyinî de zî eynî hawa esto û kênekî erebe nêramenê labelê lajekî erebe ramenê. Kitabê yewinî de mûnayene seba her di cînsan zî nêaseno labelê kitabê dîyinî de cinî mûndîşî kenê û camêrdî nêmûnenê.

Her di kitabânê dersan de zayendîyo komelkî hetê dirûvî ra senîn aseno Tablo 4î de ameyo dîyarkerdiş:

Tablo 4: Hetê dirûvî ra zayenda komelkî ya ke her di kitabanê dersan de asena

	Mektebo Miyanin Zazaki Kitabê Musnayîşi			
	Kênekî	Lajekî	Kênekî	Lajekî
Pakî	–	–	+	–
Çiyê xemlî	+	–	+	–
Şuxulnayîşê rengê pembeyî	+	–	+	–
Şuxulnayîşê rengê kewe	+	+	+	+
Poro derg	+	–	+	–
Poro kilm	+	+	+	+
Pantol	+	+	+	+
Sere girewtîş	–	–	+	–

Metn û resimê her di kitaban ameyî cîgêrayîş seba ke zayenda komelkî ke her di kitabanê dersan de ca girewto bêro vînayîş. Kitabê yewinî de kam pakîya keyeyî keno nêaseno labelê kitabê diyinî de cinî pakiya keyeyî kenê. Kitabê yewinî de û diyin de lajekan xemlî nêkerdê xo ya û xo nêxemilnayê labelê kênekan xo xemilnayo. Her di kitaban de zî kênekî bi poro kilm asenê labelê lajekî bi poro derg nêasenê. Kitabê yewinî de kênekî bi sere girewte nêameyê resimkerdiş labelê kitabê diyinî de kênekî bi sere girewte ameyê resimkerdiş. Her di kitaban de zî kênekî bi rengê keweyî ameyê resimkerdiş labelê lajekî bi rengî pembeyî nêameyê resimkerdiş.

Her di kitabanê dersan de zayenda komelkî ziwani mîyan de senîn ameyo şuxulnayîş Tablo 5. de ameyo diyarkerdiş:

Tablo 5: Hetê zıwanî ra zayenda komelkî ya ke her di kitabânê dersan de asena

Kurdî 5 Zazakî	Mektebo Miyanin Zazaki Kitabê Musnayîşi
	<p>“Azan vendeno nımac nêkeno, cini geno mare nêkeno.”</p> <p>“Cayê camerdi cor dı beno. Cayê cahilî cêr dı beno.”</p> <p>“Dadiya Berfin pê awa sabunın keye pak kerden.”</p>
0	3

Çekuye, cumle, vateyê verênan ê yê ke her di kitaban de estê ameyî analîz kerdene û dîyar bî ke kitabê yewinî de qet qiseyê zayendperest nêasayê labelê kitabê dîyinî de hîrê finî qiseyê zayendperest ameyê şuxulnayîş.

109

Her di kitabânê dersan de zayenda komelkî mekanî mîyan de senîn ameyo şuxulnayîş Tablo 6. de ameyo dîyarkerdiş:

Tablo 6: Hetê mekanî ra zayenda komelkî ya ke her di kitabânê dersan de asena

	Kurdî 5 Zazakî		Mektebo Miyanin Zazaki Kitabê Musnayîşi	
	Kênekî	Lajekî	Kênekî	Lajekî
Keye û derûverê keyeyî	10	22	28	26
Wendegeh û derûverê wendegehî	2	5	9	13
Teber	21	41	18	33

Her di kitabânê dersan de nisbetê şuxulnayîşê cinî û camêrdî mekanî de Tablo 6. de ameyo analîzkerdiş. Dîyar o ke her di kitabânê dersan de zî lajekî tewr vêşî

mekanê teberî de û cinî zî tewr vêşî mekanê zereyî de ameyê xêzkerdiş. Hûmarê cinîyan nê hîrê meknan de yanî keye, wendegeh û teberî de, her di kitaban de zî goreyê camêrdan kêmi yê.

Peynîye

Goreyê netîceyanê nê cigêrayîşî, figurê cinî û camêrdan ê yê ke nê her di kitabanê dersan de ameyê şuxulnayîş, meknan de, bi rayîrê zıwanî, hetê durûvî ra, hetê karbeşiyê keyeyî ra, goreyê zayenda komelkî ameyê awankerdiş. Hûmarê cinî û camêrdan seyyewbînan nîyê û camêrdî cinîyan ra hîna vêşî ameyê resimkerdiş. Cinî tewr vêşî sey mamosta û maye ameyê resimkerdiş. Lajekî bi top, çuwe û ûsn. ameyê dayîş û kênekî zî bi bendik, veyveke ûsn. ameyê resimkerdiş. Teber de camêrdî cinîyan ra hîna vêşî ameyê cadayîş.

Kitabê diyinî de hem bi rayîrê resiman hem zî bi rayîrê metnan fikirîyayîşê zayendperestî newedîla awan bîyo û rolê ke komelî dayê cinî û camêrdan ser, nê kitabî de ameyê şuxulnayîş. Lajekî palkursîyan ser o ronîşenê û cinî zî erdo ronîşenê yan zî pay ser o vinderde yê. No kitab seba qeçanê 9-10 serreyan ameyo hadire kerdene û qeçê ke nê serran de yê hîna hunerê fikirîyayîşê razberî qezenc nêkerdê û coka zanayîşê ke malbatî ra yan zî wendegehî ra gêne sey zanayîşê raşt û mutleq qebul kenê û no zanayîş hişmendîyê înan de roşeno. Zayendperestî nê kitabî de hem bi hawayêko dîyayîşkî û hem zî bi estanik û vateyê verênan ameyo dayîş. Nê kitabî de zıwanêko zayendperest ameyo şuxulnayîş.

Netîceyê tehlîlkerdişê nê her di kitaban de ameyo fehmkardiş ke nîgarê qeçekan û pîlan ê meknan de ameyê resimkerdiş ke goreyê qalibanê zayenda komelkî ameyê awankerdiş. Qeçekî û pîlî reyna goreyê qalibanê zayenda komelkî, yewbînan reyde ameyê cadayîş û qeçekî û pîlî bi faelîyetanê goreyê zayenda komelkî ameyê beşkerdiş. Ame dîyayîş ke kênekî goreyê lajekan hîna tena ameyê resimkerdiş û berpirsiyarîyê mayebîyayîşî zaf finî ameyo dîpatkerdiş. Ame tespîtkerdiş ke karbeşiyê keyeyî mîyan de reyna goreyê zayenda komelkî ameyo dewamkerdiş. Hem metnan mîyan de û hem zî resiman de lajekî hîna aktîfî yê û kênekî pasîf ameyê mojnayîş.

Çimeyî

- Aktaş, G. (2011). Farklı sosyoekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerde kız çocuklarına ilişkin aile içi kültürel tanımlamalar. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: HÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Asan, Hatice T. (2010). Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması. Fe Dergisi: Feminist Eleştiri, Ankara, (66-74).
- Başar, K. (2014). Farklı Yönleri İle Cinsel Kimlik: Bedensel Cinsiyet, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet Rolü Ve Cinsel Yönelim. Toplum Ve Hekim Dergisi, Ankara, (245-251).
- Dökmen, Z. Y. (2004). Cinsiyet kalıp yargılarının ve cinsiyet rollerinin sonuçları. Toplumsal cinsiyet. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

- Helvacıođlu, F. (1996). Ders kitaplarında cinsiyetçilik. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Kalıpcı, G. (2008). İlköğretim 1998 ve 2004 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarına Göre Yazılmış 4.ve 5. Sınıf Ders Kitaplarının Öğrenme Anlayışları, İçerik ve Kullanılabilirlik Açılarında Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: MÜ. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kırkan, A. (2020). Zazakî de Zayend. Bingöl Üniversitesi Bingöl Araştırmaları Dergisi, Bingöl, (141-167).
- Millett, K. (2011). Cinsel Politika (Sexual Politics). S. Selvi (çev). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitim. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, (33), Ankara, (93-112).
- Sayılan, F. (2012). Toplumsal cinsiyet ve eğitim. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Tan, M. (2000). Eğitimde kadın erkek eşitliği ve Türkiye gerçeđi, kadın erkek eşitliğine doğru yürüyüş. Eğitim, Çalışma yaşamı ve siyaset. Ankara: TÜSİAD Yayınları.